

ГАЛУЗЕВЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5941/2022.1/02>

Кузьменко Т.М.

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

СЕРТИФІКАЦІЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах потреба у спеціальних знаннях експерта з холодної зброї не обмежується тільки сферою кримінальних справ. Важливою сферою застосування експертних знань є і сертифікаційні випробування, де вирішуються питання діагностичного характеру в цілях визначення належності об'єкта до холодної зброї, та встановлення його виду та типу.

Різновид типів холодної зброї, специфіка конструкції, форми, розміри та інші характеристики кожного з них потребують спеціальних знань у галузі криміналістичної оцінки. Здебільшого ці питання можуть бути вирішені за допомогою експертизи. Багато уваги приділяється питанням, які виникають у разі розслідування злочинів із застосуванням (а також носінням, виготовленням, зберіганням, збутом, крадіжкою) вогнепальної зброї. Значно менше уваги приділено питанням, які стосуються холодної зброї. Загалом, злочинів, скоєних з використанням холодної зброї, значно менше, але не можна нехтувати питаннями, які цього стосуються.

За визначенням холодна зброя – це зброя, що призначена для ураження цілі за допомогою м'язової сили людини у разі безпосереднього контакту з об'єктом ураження. Оскільки під це визначення підпадає абсолютно все, що можна використовувати для нанесення людині шкоди шляхом удару, визначення було розширено. І з'явилися такі поняття, як «метальна зброя» та «холодна клинкова зброя». З метальною зброєю все зрозуміло, а от холодну клинкову зброю треба розглянути більш детально. До холодної клинкової зброї належать:

- мисливська та спортивна зброя, яка має типові ознаки холодної зброї;*
- холодна зброя, що призначена для носіння з національними костюмами, яка не заборонена законодавством;*
- стандартна клинкова зброя, яка здебільшого є бойовою.*

Ніж вважається холодною зброєю, якщо має певні ознаки та критерії, визначені експертами в акредитованій експертній лабораторії. Тобто головною ціллю сертифікації є повне виявлення індивідуальних і групових ознак конструкції предмета.

Для реалізації поставленої мети у статті розглянуті такі завдання:

- теоретичний огляд холодної зброї за конструкцією та ознаками;*
- вивчення особливостей холодної зброї як об'єкта випробування;*
- основні проблеми довідково-інформаційного забезпечення сертифікації холодної зброї та пошук шляхів їх вирішення.*

Тому розгляд, аналіз та випробування холодної зброї у лабораторіях з метою сертифікації та видачі «Висновка» не є новим питанням і потребує подальшого вивчення та удосконалення.

Ключові слова: холодна зброя, клинкова, метальна, сертифікація, ураження цілі.

Постановка проблеми. Характеристики ножа, за якими він може бути віднесений до розряду холодної зброї, може встановити лише експерт. На мисливський та бойовий ніж має бути офіційний дозвіл Національної поліції, а у магазину, який продає зброю, – ліцензія на право торгівлі мисливською та бойовою зброєю. Тобто на ніж має бути сертифікат «Висновок», який доводить (підтверджує) призначення клинків.

Отже, головним завданням сертифікації холодної зброї є визначення ознак різновиду холодної зброї для того, щоб дати висновок, чи є такий предмет холодною зброєю або він є об'єктом подарсько-побутового призначення.

Постановка завдання. Натепер питання стосовно законності використання, носіння, збуту та придбання ножів у нормативно-правових актах нашої країни залишається не до кінця урегульованим.

У наших магазинах, на жаль, запросто продається холодна зброя, причому часто без усіляких позначок її як такої, тому що відповідальність за придбання такої зброї несе покупець. Тому треба донести до покупця, що у разі сумнівів законності придбання певного виду ножа необхідно у продавця вимагати сертифікат на ніж. У ньому має бути вказана дата та місце проведення експертизи, модель ножа, прізвище експерта та висновок за її результатами [3]. Власне, ця стаття знайомить власників ножів з ланцюгом етапів, які необхідно пройти після придбання ножа. А також ознайомитись з ознаками, за якими ножі можуть бути віднесені до розряду холодної зброї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі роботи, пов'язаної з аналізуванням та сертифікацією холодної зброї, розглядалися методики, наукові дослідження і теорії в галузі балістики [2; 3; 4] та нормативно-правові документи, закони і накази МВС [1; 5; 6]. У результаті опрацювання нормативної документації та проаналізувавши сучасні методики криміналістичних досліджень, зрозуміло, що висновок можуть надати лише експерти. У публікаціях більше уваги приділяється використанню та обігу вогнепальної зброї, тоді як холодна зброя, крім клинкової, описана як колекційна, експонатна, етнічна та для носіння з національними костюмами, а також мисливська і спортивна. Мало уваги приділено клинковій зброї та комбінованій холодній зброї з клинком, за володіння якою можна наражати себе на притягнення до кримінальної відповідальності. А публікацій для ознайомлення із законодавчою базою її зберігання та носіння обмаль.

Виклад основного матеріалу.

В Україні немає профільного закону про обіг зброї. Відсутність такого закону депутати Верховної Ради пояснюють тим, що суспільство не готове до вільного продажу зброї. Є лише проект «Закону про зброю» [5], де у розділі 4 «Сертифікація зброї» зазначено, що обов'язковій сертифікації підлягають моделі зброї самооборони, вироблені в Україні та ввезені на територію України. Тому холодну зброю поряд з вогнепальною необхідно реєструвати в ГУ МВС України та мати дозвіл на її зберігання та носіння.

Ножі є невід'ємними супутниками людини вже не одну сотню років. Натепер їх асортимент досить великий. Частиною з них можна вільно користуватися, а деякі належать до холодної зброї і заборонені до продажу без сертифіката «Висновок». Зазвичай буває важко виявити, який ніж є холодною зброєю.

Тобто якщо ви придбали, виготовили або отримали в подарунок ніж у разі відсутності сертифіката («Висновок»), треба звернутись в орган експертизи (науково-дослідний експертно-криміналістичний центр при ГУ МВС України) для його отримання [3]. Отримання сертифіката («Висновок») ґрунтується не тільки на індивідуальних і групових ознаках конструкції предметів, а включає у себе ще й випробування холодної зброї. Отже, визначення різновидів холодної зброї є дуже важливим питанням, яке не можна залишати без уваги.

Щоб краще орієнтуватись у поняттях пропонуємо загальний огляд теоретичних основ з формулюваннями та визначеннями основних понять.

Холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень (надалі – «ураження цілі»), дія яких заснована на використанні м'язової сили людини [1].

За конструкцією та способом нанесення тілесних ушкоджень холодна зброя розподіляється на:

- зброю безпосередньої дії (клинкову, неклинкову, комбіновану);
- зброю опосередкованої дії (метальну).

Клинкова холодна зброя – предмети та пристрої, уражуючим елементом яких є клинок.

Неклинкова (ударно-дробильна) холодна зброя – предмети та пристрої, уражуючим елементом яких є ударна частина (частини).

Комбінована холодна зброя – предмети та пристрої, у яких в одне конструктивне ціле поєднані уражуючі елементи, характерні для різних типів холодної зброї (наприклад, кастет-ніж з клинком та ударною частиною).

Мисливська та спортивна зброя має типові ознаки холодної зброї.

Колекційна холодна зброя призначена для носіння з національними костюмами, виставкова та музейна зброя (яка є надбанням країни).

Метальна холодна зброя – предмети та пристрої, які призначені для ураження цілі на відстані [1].

Холодна зброя за своїм призначенням поділяється на:

- бойову, яка використовується, як правило, в державних та приватних військових структурах;
- службову, яка використовується в правоохоронних органах;
- цивільну (для полювання, спорту і самозахисту) та національну.

Належність до холодної зброї встановлюється за наявності у предмета, що обстежується, сукупності основних ознак, які відомі з теоретичних основ визначення холодної зброї. У разі надходження на сертифікацію об'єкта проводиться огляд з метою виділення особливостей, які є індивідуальними для цього предмета, звертається увага на ознаки, які дозволяють відрізнити такий предмет від інших, подібних йому. Головним завданням сертифікації є повне виявлення індивідуальних і групових ознак конструкції предмета, проведення порівняльних випробувань та проведення випробувань за методикою згідно з ГСТУ 78-41-006-99 [1].

Для наочності визначення ознак, які характеризують предмет як холодну зброю, представлено рисунок 1, де показані всі складові частини ножа.

На жаль, в Україні на тепер немає закону про зброю. Є лише законопроект про зброю, законопроект про обіг цивільної зброї та внутрішні інструкції та матеріали МВС. Через це щодо приналежності ножів до холодної зброї чи для побутового призначення в народі ходить безліч легенд. Тому необхідно мати сертифікат, який розвіє всі сумніви.

Наказ № 749 МВС України зі змінами від 07.08.2013 говорить, що холодна зброя може придбаватися центральними органами виконавчої влади підприємствами, установами та організаціями з метою [6]:

1) озброєння особового складу охорони, а також окремих осіб, яким за родом служби, зако-

ном дозволено носіння вогнепальної зброї, пневматичної та холодної зброї, пристроїв [6, розділ II, глава 9, п. 9.1].

2) науково-дослідних потреб;

3) навчальних потреб (забезпечення спеціальної підготовки);

4) спортивних потреб, промислового та любительського полювання, захисту життя, здоров'я та майна громадян;

5) використання на зйомках кінофільмів, у сценічних постановках, циркових виставах;

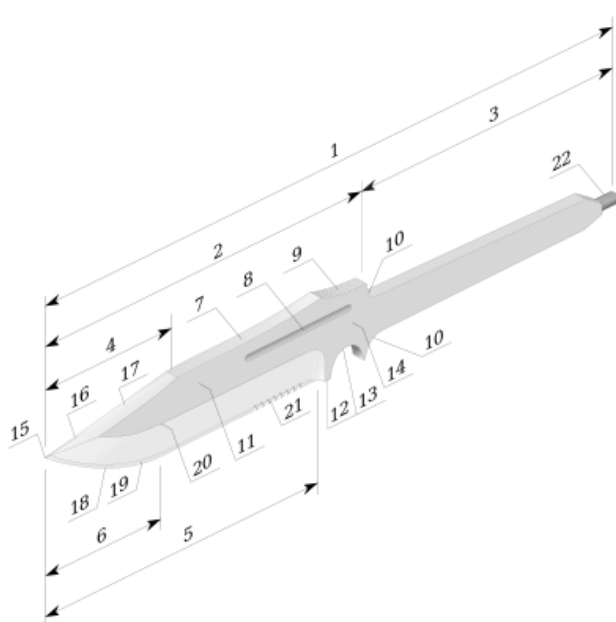
6) експонування в музеях та виставках;

7) колекціонування;

8) нагородження.

Організація проведення робіт із сертифікації цивільної зброї (пп. 2–6) та конструктивно схожих з нею виробів здійснюється ГУ МВС України. При цьому сертифікат відповідності («Висновок») є підставою для обігу цивільної холодної зброї на території України.

Організація проведення робіт із сертифікації службової та цивільної зброї (п. 1), яка передбачає оформлення сертифіката («Висновка») на холодну клинкову та металеву зброю, має видавати відповідні документи тільки за наявності результатів випробувань в акредитованій випробувальній лабораторії МВС України. Належність до холодної чи металевій зброї або до спеціальних засобів чи виробів господарсько-побутового призначення встановлюється за наявності у зразків, які випробовуються, повного виявлення індивідуальних і групових ознак конструкції предмета.

1. смуга
2. клинок
3. руків'я
4. скіс обуха
5. робоча (бойова) частина
6. підйом клинка
7. обух
8. діл
9. упор для великого пальця
10. обмежувач
11. голомінь
12. п'ята
13. підпальцевий радіус
14. п'ята
15. вістря (носок)
16. загочений скіс обуха
17. фальшлезо без загострення
18. ріжучий край (лезо)
19. підводи
20. ребро загострення (лінія спуску)
21. серейтор
22. гвинт хвостовика

Рис. 1.

Визначення комплексу ознак, які характеризують саме конкретний предмет, який надійшов на сертифікацію, проводиться за «Методикою криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів» і встановлює загальні техніко-криміналістичні вимоги [2]:

1. Клинок холодна зброя, комбінована холодна зброя з клинком (клинками):

- мінімальна довжина клинка – не менше як 90 мм;
- мінімальна товщина клинка – не менше як 2,6 мм;

- мінімальна твердість клинка, що виготовлений із вуглецевої сталі, – не менш як 50 НКС (у разі відсутності ДСТУ, ТУ, якими встановлені інші значення твердості);

- мінімальна твердість клинка, що виготовлений із корозійностійкої сталі, – не менш як 45 НКС (у разі відсутності ДСТУ, ТУ, якими встановлені інші значення твердості);

- кут загострення леза – не більше як 30 град.

Примітка. Довжина клинків визначається вимірюванням відстані від вістря до обмежувача (утику руків'я). Вимірювання товщини обуху проводиться у найтовщому місці клинка.

2. Неклинок (ударно-дробильна) холодна зброя:

- проста ударно-дробильна зброя (монолітні предмети – кастети, дубинки та ін.) повинні бути виготовлені з матеріалів, які забезпечують неодноразове застосування без пошкодження (руйнування) предметів;

- складена ударно-дробильна зброя (предмети та знаряддя, які складаються із різних за функціональними властивостями частин, – кістені, нунчаку та ін.) повинна бути виготовлена з матеріалів, які забезпечують неодноразове застосування без пошкодження (руйнування) предметів.

Але є і інша сторона, тобто ознаки, за якими ножі не відносять до категорії холодної зброї [3].

1. Це моделі ножів без загострення леза, на яких вістря ножа скруглено або виконано у вигляді викрутки (або чогось схожого), що унеможлиблює нанесення колючого удару.

2. Вістря розташоване на 5 мм вище обуха або обух має вигин більше, ніж 5 мм за довжини клинка 180 мм (10 мм за довжини більше 180 мм). Таким інструментом вкрай важко наносити прямі колючі удари.

3. Ніж має обух, що вигнутий на 5 мм по довжині клинка до 180 мм і на 10 мм за довжини клинка більше 180 мм.

4. Обух має крюк – суто мисливська зброя (на рисунку не показаний).

5. Клинок фіксованого ножа має розмір менше 90 мм.

6. Товщина леза від 6 мм.

7. Моделі з відсутністю заточки леза.

8. Руків'я без упору (довжиною коротше 70 мм), яке перешкоджає отриманню травми у разі колючого удару.

9. Товщина обмежувача рукояті, менша 2,5 мм, у разі довжини клинка до 150 мм.

Примітка. Усі вищезгадані параметри вимірюються каліброваним інструментом для вимірювання геометричних (лінійних) розмірів (вимірювальна лінійка, штангенциркуль, мікромметр або інші прилади, які забезпечують достатню точність вимірювання лінійних розмірів спеціалістами в акредитованих лабораторіях. Похибка вимірювань геометричних (лінійних) розмірів не повинна перевищувати розміри, що вказані в ГОСТ 8.051-81 [7].

Прямолінійність клинка та симетричність його стосовно руків'я перевіряють спеціальними шаблонами методом порівняння.

Лезо будь-якого ножа – основна функціональна частина його конструкції. Тому велика увага приділяється куту заточки. Для ножів універсального призначення кут ріжучої кромки повинен становити (20 ÷ 25). Саме в цьому діапазоні кута заточки ніж буде мати найкращі ріжучі властивості. Але водночас зарубіжні виробники вважають, що кут заточки може коливатися від 20° до 40° (хоча ніж заточений під кутом 40° буде різати набагато гірше ножа, що заточений під кутом 20°). Кут заточки перевіряється під мікроскопом шляхом відбитку на свинцевій або алюмінієвій пластині. Кут заточки допускається визначати з використанням стандартних і спеціально удосконалених інструментальних кутомірів з ноніусом, які забезпечують точність вимірювань кута до ± 0,2°, що повністю відповідає виробничим та дослідницьким цілям.

Є спеціальні стенди для проведення статичних випробувань, за допомогою яких визначається відповідність міцносних характеристик конструкції ножа. Перевіряються також ріжучі властивості клинків шляхом багаторазового зрізу деревини м'яких порід.

Одним із найважливіших факторів, притаманних для холодної зброї, є матеріал, з якого виготовляють ножі. Хочеться відзначити важливість пружності у разі виготовлення холодної зброї. Тому розглянемо це питання більш детально. Практично кожному добре відомо, що сталь необхідно гартувати [4]. Здатність сплаву «залізовуглець» після

відповідних термічних операцій набуває підвищеної пружності та міцності, що залежить від відсоткового складу вуглецю: чим він вищий, тим легше сталь приймає гартування. Нижній поріг лежить у межах 0,3–0,4%, після чого всі старання (підігрів, охолодження) будуть марними. Сталь набуває додаткової в'язкості і стійкості до розтріскування, збільшення корозійної інертності і т.п. Повний цикл термічної обробки включає, окрім гартування, цілу низку категорично обов'язкових процесів, кожен із яких вирішує своє завдання і є необхідним. Щодо холодної зброї такий ланцюжок виглядає таким чином: ковка – відпалювання – формування обробка (обдирка) – відпалювання – правка остаточних викривлень – гартування – відпуск. Хотілось би звернути увагу на операцію відпалювання, яка включає у себе повільне охолодження гарячої деталі, що вирівнює кристалічну структуру, знімає внутрішню напругу, зменшує зерно, усуває наслідки перегріву, покращує механічні властивості сталі. Гартування – це форсоване охолодження гарячої сталі. Подрібною структурою, підвищує пружність, зносостійкість. Відпуск виконується терміново після гартування шляхом нагріву сталі до температури 150°–550°С (залежно від марки сталі) і охолодженням на повітрі, в маслі або воді. Знімає внутрішню напругу, підвищує пластичність без помітної втрати пружності, стабілізує кристалічну структуру. Якщо ланцюжок цих операцій не проводився, то метал для ножа не може виконувати функції холодної зброї. Тому у разі сертифікації ножів матеріал леза необхідно ретельно випробовувати у спеціальній акредитованій лабораторії та перевірити пружність за методом Роквелла.

Важливим фактором є випробування міцності конструкції вузла з'єднання клинків холодної зброї з руків'ям.

Є також випробування на корозійну стійкість та на якість металевого покриття (міцність зчеплення його з основним металом). Для перевірки якості покриття проводиться операція перевірки шорсткості поверхні клинка профілометром-профілографом.

Отже, сертифікація холодної зброї – процес тривалий, складний, але необхідний для з'ясування відповідності загальних техніко-криміналістичних вимог з метою визнання ножів клинковою холодною зброєю.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що ця стаття дає можливість ознайомитись з інформацією стосовно того, що може бути пов'язано з поняттям «холодна зброя», взятої з відкритих джерел (нормативно-правові акти, закони та кодекси України). Знання того, який ніж у вас у руках, буває корисним не тільки професіоналам, які займаються їх виготовленням та продажем, але і простим споживачам. Відповідь на питання, якої довжини повинен бути клинок у ножа, якої товщини, форми, та багато іншого можуть дати тільки експерти, які керуються методиками та нормативно-правовими документами. Відповідно до проекту Закону України про зброю обов'язковій сертифікації підлягають моделі зброї самооборони, вироблені в Україні та ввезені на територію України. Бойова холодна зброя може реалізовуватись громадянам, які мають ліцензію на колекціонування (дозвіл на експозицію), дозвіл на зберігання та носіння зброї, та державним військовим організаціям. Організація проведення робіт із сертифікації холодної зброї, а також конструктивно схожих зі зброєю виробів реалізовується ГУ МВС України. При цьому надається сертифікат «Висновок» відповідності, який є підставою для обігу холодної зброї на території України. Висновок видається за наявності результатів випробувань в акредитованій випробувальній лабораторії. У цій лабораторії проводяться експертизи випробувань виробів на встановлення їх належності до певного виду (цивільної) бойової холодної та металеві зброї, до спеціальних засобів або виробів господарського призначення, конструктивно схожих із такою зброєю.

Належність до холодної клинкової або металеві зброї встановлюється у разі наявності у виробу, що випробовується, двох основних груп (ознак):

– групи ознак, які визначають призначення предмета для позбавлення життя або нанесення тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя та здоров'я людини, ураження тварини, а також для захисту;

– групи ознак, які визначають належність такого предмета для ураження цілі, що підтверджується його конструктивом та властивостями. У спеціальних засобів та виробів господарсько-побутового призначення, які мають схожі ознаки по зовнішній будові з холодною та металевію зброєю, вказані групи ознак частково або повністю відсутні.

Список літератури:

1. ГСТУ 78-41-006-99 Ножі. Холодна зброя та конструктивно схожі з нею вироби. Класифікація. Технічні вимоги. Правила приймання. Методи випробувань. © МВС України, Галузевий стандарт України.

2. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів; зі змінами та доповненнями відповідно до вказівки МВС від 21 серпня 1999 року № 19/3302 / Офіційний вебпортал ВРУ. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0002320-99>.

3. Про основні критерії визначення холодної зброї. URL: https://zbroya.info/uk/blog/17140_pro-osnovni-kriteriyi-viznachennia-kholodnoyi-zbroyi/.

4. Що таке «Сталь для ножів» і які її різновиди? «Біла зброя». URL: <http://www.zbroja.com.ua/ukr/shcho-take-stal-dlya-nozhiv>.

5. Проект Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/jf1mh00b>.

6. Наказ № 749 МВС України від 07.08.2013 «Про внесення змін до наказу МВС України від 21 серпня 1998 року № 622». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/re24015?an=1>.

7. ГОСТ 8.051-81¹ «Погрешности, допускаемые при измерении линейных размеров». URL: <http://helpnik.college.ks.ua/standart/gost/Catalog/Index/13/13590.htm>.

Kuzmenko T.M. COLD WEAPON CERTIFICATION IN UKRAINE

In modern conditions, the need for special knowledge of an expert in cold steel is not limited only to the sphere of criminal cases. An important area of application of expert knowledge is also certification tests, where diagnostic issues are resolved in order to determine the belonging of an object to cold weapons and to establish its type and type.

The variety of types and types of edged weapons, the specific design, shape, size and other characteristics require special knowledge in the field of its forensic assessment.

In many cases, these issues can be resolved with the help of cold steel expertise. Much attention is paid to issues arising in the investigation of crimes related to the use, manufacture (as well as carrying, storage, sale, manufacture, theft) of firearms. Much less attention is paid to issues related to the updated classification of knives. Although, in general, the number of crimes committed with the use of knives is much less, issues related to knives cannot be neglected. By definition, a melee weapon is a weapon designed to hit a target with the help of a person's muscular strength in direct contact with the target. Since this definition includes absolutely everything that can be used to harm a person by hitting, the definition has been expanded. And such concepts as throwing weapons and cold bladed weapons appeared. With thrown weapons, everything is clear, but cold bladed weapons are considered in more detail. Cold bladed weapons include: hunting and sporting weapons, which have the typical features of cold steel; edged weapons designed to be worn with national costumes – which are not prohibited by law. As well as a standard bladed weapon, this has clearly expressed signs and criteria for knives. A knife is considered a melee weapon if it has certain criteria that are determined by experts in an accredited expert laboratory.

This means that in order to achieve this goal, the article considers the following tasks:

- theoretical overview of edged weapons for design and features;
- study of the features of edged weapons as a test object;
- the main problems of reference and information support for the certification of edged weapons and the search for ways to solve them.

Therefore, consideration, analysis and testing of melee weapons in laboratories for the purpose of certification and issuance of the “Conclusion” is not a new issue and requires further study and improvement.

Key words: cold steel, bladed, metal, certification, target destruction.

¹ Нормативний документ скасований в Україні. Використовується як довідковий